

Viggo Johansen

Gammetufter i Skibotndalen

Forord

Vinteren 2010 – 2011 modnet tanken om at jeg burde skrive noen ord om alle de gammetuftene jeg gjennom mitt arbeid og fritid har sett i Skibotndalen.

Arbeidet kom i gang noen tiår for sent, men det finnes fortsatt noen eldre personer som har kunnskap om hvor slike byggverk har stått og hvilken aktivitet som er utøvet med utgangspunkt i gammen.

Tok kontakt med Svein Eriksen. Han har et stort kontaktnett og har mye kunnskap om gammer og bruk av utmarka. Han har tatt kontakt med mange av de personer som har bidratt med informasjon om tuftene og slike byggverk.

Vil med dette takke alle som har bidratt til denne oversikten.

På grunn av andre oppgaver i sommer er det ikke blitt tid til besøk på alle gammetuftene, men håper det blir tid til nye turer på leting etter historier og tufter i høst og neste vår/sommer.

Viggo Johansen

Innledning.....	4
Gammetuft 1: Jakt- og fiskegamme ved Larbergelva	6
Gammetuft 2: Gamme ved Kavelnes	7
Gammetuft 3: Tjærebrenningsgamme ved Røykeneselva	8
Gammetuft 4: Tuft ved Nordlysobservatoriet	9
Gammetuft 7: Vedhogstgamme under Adjekk.....	10
Gammetuft 10: Gammetuft ved Lulleelva	11
Gammetuft 11: Gammerest etter brann på 90-tallet.....	12
Gammetuft 12: Gamme i ferd med å rase sammen	13
Gammetuft 13: Jaktgammerest.....	14
Gammetuft 14: Jaktgamme sør for Rovvejokka	15
Gammetuft 15: Gammetuft sør for Rihpojohka	16
Gammetuft 16: Olligammen.....	17
Gammetuft 17: Gammetuft av nyere dato.....	18
Gammetuft 18: Gammetuft ved Rieppi.....	19
Gammetuft 24: Gammetuft i Bærfjellkroken	20
Gammetuft 27: Gammetuft etter Vegvesenet.....	21
Gammetuft 28: Lombolagammen	22
Gammetuft 31: Stor jaktgamme	23
Gammetuft 34: Nyoppbygd gamme ved Stolpemyra.....	24
Gammetuft 38: Vegvesengamme i Halsebakkan	25
Gammetuft 40: Halkon-liskongammen.....	26
Gammetuft 41: gammetuft i Halsebakkan	27
Gammetuft 43: Gammetuft etter utslått og jakt	28
Gammetuft 44: Myrbakkengammen	29
Gammetuft 45: Gammetuft ved Rieppiveien	30
Gammetuft 46: Mulig forsvarsgamme	31
Gammetuft 49: Utslåttgamme ved Kavelelva	32
Gammetuft 52: Gammetuft på Stolpefjellmyra.....	33
Gammetuft 53: Bjedigammen	34
Gammetuft 54: Utslåttgammer	35
Sluttord.....	36

Innledning

Oppe i Skibotndalen og langs kjølen mellom Finland, Sverige og Norge finner man spor etter fangstfolk som levde og drev fangst her for mange hundre år siden. Ved Galgo og Treriksryøysa er det rekker av fangstgroper for villrein. I tillegg er det en rekke kulturminner som avslører at her har levd folk svært lenge. Under slik fangst, eller nærmest enhver aktivitet langt fra de faste boplasser, var det behov for overnattingsplasser. På sine plasser var det tilgang på huler og lignende, men man må regne med at gammer har vært i bruk svært lenge. Skibotn, som sentral merkeds plass på nordkalotten, har i mange hundre år hatt stor trafikk gjennom dalen til og fra Sverige og Finland. Behovet for plasser der folk kunne overnatte har klart vært til stede. Før Helligskogen fjellstue/skysstasjon ble bygd må en regne med at det fantes enkle byggverk der folk kunne få tak over hode.

De som bygde slike overnattingsplasser var folk som trafikkerte gjennom dalen eller drev naturutnyttelse av noe slag. En må regne med at dette var husvær som ble bygd av det trevirke, stein, jord m.m. som fantes på plassen. Disse eldste gammene kan en knapt forvente å finne spor etter. Etter uårene i innlandet (Tornedalen) fikk en mange nye bosetterne i Skibotndalen. Disse folkene var vant til utnyttelse av utmarka. Skogen og de produkter en fikk fra utmarka og fjellet har vært godt utnyttet.

Gamle bilder og fortellinger viser at skogen tidligere var langt sterkere utnyttet enn det en ser i dag. Skoginspektør Hagemann skriver (på slutten av 1890 årene) i sine beretninger fra dette området at ”nu er den siste furu felt og av birk er det heller ikke mer enn det trengs til den lokale befolkningen”. De utallige tjæremiletomter en finner i dalen vitner om en stor utnyttelse av dette ”biprodukt”.

Jordbruk var en viktig del av næringsgrunnlaget. Skibotn var tørr og sandmoene nede ved fjorden ga ikke alle årene den avlingen som det var behov for. Av mellom annet denne grunn ble vegetasjonen i utmarka benyttet til dyrefor. Utmarksslåtter var svært vanlig. ”Alle” hadde sine områder der de høstet. I tilknytning til disse utmarksslåttene var det behov for husvær til både folk og fe.

Viktigheten av fisken i havet skal vi ikke berøre i denne omgang, men en ser at fiske i de utallige fjellvann som finnes her har hatt en stor betydning.

I de eldste gammene vi har funnet var ildstedet murt av lokal stein. Senere ser en at ovner ble plassert i gammer som skulle brukes over lengre tid og spesielt om vinteren.

Det var ikke bare folk bosatt i Skibotn som utnyttet naturressursene i dalen. Flere av de kjente gammene var bygd av og benyttet av folk fra andre deler av kommunen. Folk fra Skibotn benyttet fangstmuligheter i også andre områder. Smeden Mattis Seppola kunne fortelle at de dreiv snarefangst innerst i Reisadalen. Andre lå på fangst på finsk side av grensa. Alle plasser var det gammer. Det kan kanskje sies å være noe overraskende at en ikke har funnet mer enn to gammer som ble benyttet under reindrift.

Gjennom besøk på den enkelte gammetuft har vi fått den nøyaktige posisjon og bilder av restene. Vi har snakket med mange personer, men fortsatt er det sikkert informasjon som ikke er kommet med i denne oversikten. Det er mange av de kjente gammene vi ikke har funnet rester av, men ut fra behov for overnattingsplasser, på bakgrunn av den aktiviteten som har vært der, kan en med stor grad av sikkerhet si at her har det vært en gamme i det området. Gamle kart har informasjon om gammer, men selv da har vi ikke funnet den eksakte tomt.

Ut fra aktiviteten på stedet og behov for ved, vann, stein, never, torv m.m. kan en i mange tilfeller tenke seg til hvor en gamle ville bli bygd.

Det ble ikke tid å oppsøke alle tuftene i år. Vegetasjonen kom fort og det gjorde det vanskelig å finne tuftene. Arbeidet vil fortsette neste vår. Innen den tid håper vi på mange innspill som gjør det enklere å finne de tuftene vi har hørt om. I tillegg vil jeg tro at noen har kunnskap om gamleplasser som vi ikke har hørt om. Vi må bare beklage at tiden ikke strakk til denne sommeren og håpe på bedre tid neste vår.

Informanter

- 1 Atle Hansen
- 2 Arild Johnsen
- 3 Johan O. Johansen
- 4 Svein Eriksen
- 5 Erik Lambela
- 6 Viggo Johansen
- 7 Hilmar Sommerseth
- 8 Alfred Seppola
- 9 Gerd Henriksen
- 10 Egil Seppola
- 11 Jan Koht
- 12 Georg Overelv

Foto: Svein Eriksen og Viggo Johansen

Det finnes gamle bilder fra gammene og livet som ble levd der. Disse må vi oppspore og ta vare på for ettertida.

Gammetuft 1: Jakt- og fiskegamme ved Larbergelva

Gammen ble sannsynligvis bygd av Jens Rasmussen (senior)
Den ligger i skogbandet ved det nordligste tilsiget til Larsbergelva. 440 m over havet.

Dette var en liten gamme som ble mest benyttet under jakt og fangst.

Gammetuft 2: Gamme ved Kavelnes

Ved. Kavelnes. Rasmus Eriksens (bestefars) gammetuft. Svein Eriksen forteller at han var der en gang med sin far, det måtte være på femtitallet. Han mener å huske at bo-delen var laftet eller av reisverk, restene indikerer det fordi det er en torvring som kan passe i størrelse med et torvtak. Bygget lå sør-nord med bo-delen oppover dalen. Mot nord var det et bordkledd lagerrom som ble brukt til høy m.m.

Ca 40 meter over havet.

Gammetuft 3: Tjærebrenningsgamme ved Røykeneselva

Ved Røykeneselva. Like nord for denne på kote 280 m over havet.
Gamme benyttet under tjærebrenning. Mila lå bare noen få meter vest for gammen.
Sannsynligvis brukt også under jakt og bærplukking.

Gammetuft 4: Tuft ved Nordlysobservatoriet

Oppe i den bratte lia rett opp for Nordlysobservatoriet.

Ca 500 moh.

Gammetuft 7: Vedhogstgamme under Adjekk

I lia nord for storura under Adjet. 390 meter over havet.
Muligens Mattis Seppola som brukte den under vedhogst.

Neppe bygd av forsvaret eller tyskerne da tufta ligger i et område der en har hatt liten militær aktivitet.

Gammetuft 10: Gammetuft ved Lulleelva

Gammetuft ved skogstien. Like nord for Lulleelva på kote 140.
Brukt i forbindelse med tjæremile og utslått.
Byggmester var Henrik Seppola.

Gammetuft 11: Gammerest etter brann på 90-tallet

Øverste gamle øst for Aksogaikon. Denne brant en gang på 1990 tallet.

Ca 330 moh

Gammetuft 12: Gamme i ferd med å rase sammen

Nederste gamme øst for Aksogaikon.
Er på tur å rase sammen.

Ca 230 moh.

Gammetuft 13: Jaktgammerest

Ukjent opprinnelse og byggmester, men det har nok vært en jaktgamme.

Like nord for Doggejohka på kote 470 m over havet.

Gammetuft 14: Jaktgamme sør for Rovvejokka

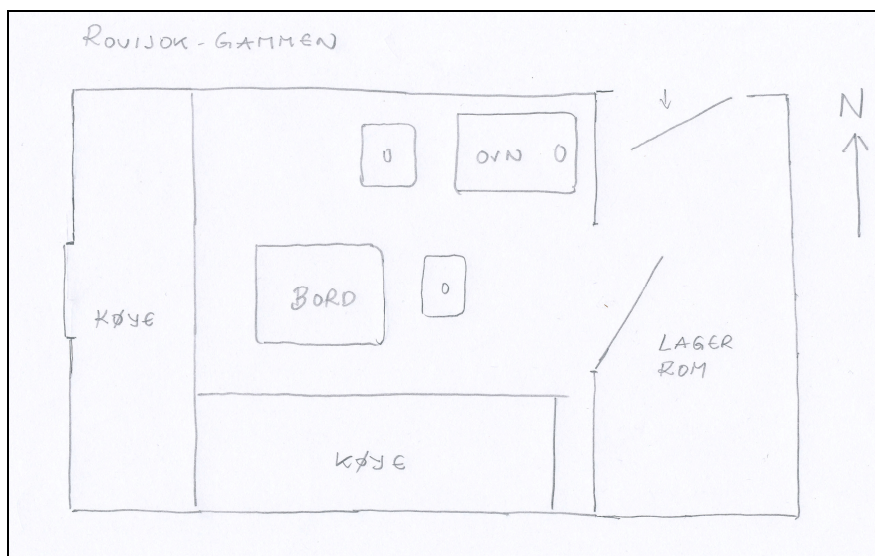

Sør for Rovvejokka, overfor E-8.

Lars Hansen fra Bensjord. Brukt som jaktgamme. Mellom annet har Gudvar Gustavsen brukt denne gammen under jakt.

Ca 280 moh.

Byggeår ukjent. Mange jegere har bodd i gammen, som ble brukt både under høst- og vinterjakta. Gammen ble siste gang restaurert av Lars Hansen og Gudvar Gustavsen på sekstitallet. Da ble den utstyrt med to køyer, mens den tidligere hadde hatt tre. Gammen fulgte terrenget slik at det var et trinn ned fra lagerrommet til bodelen. Det var problemer med is i lagerrommet.

Gammetuft 15: Gammetuft sør for Rihpojohka

Like sør for Rihpojohka, ca 200 m vest for Skibotnelva. 270 meter over havet.

Ukjent byggmester og bruker.

Gammetuft 16: Olligammen

Olligammen. Aksel Kalsen.

Like ved Laukaelva. Ca 300 meter nedenfor brua, vest for elva.

Ca 460 moh.

Gammetuft 17: Gammetuft av nyere dato

Ca 200 meter øst for E-8 nord for "Trollvikleiren". Muligens av nyere dato. Ca 360 meter over havet.

Gammetuft 18: Gammetuft ved Rieppi

Sørenden av Rieppi. Like ved vannkanten ved fullt magasin.

Ca 490 moh.

Gammetuft 24: Gammetuft i Bærfjellkroken

I Bærfjellkroken. Ca 120 meter over havet.

Henrik Seppola og John Lambela brukte den under arbeid med tjæremile.

Gammetuft 27: Gammetuft etter Vegvesenet

En stor firkantet gamle på ca 4 x 5 meter. Ligger like sør for Lavvojohka og øst for gammelveien. 330 meter over havet.

Bygd og brukt av veivesenet da mellomriksveien gikk der.

Gammetuft 28: Lombolagammen

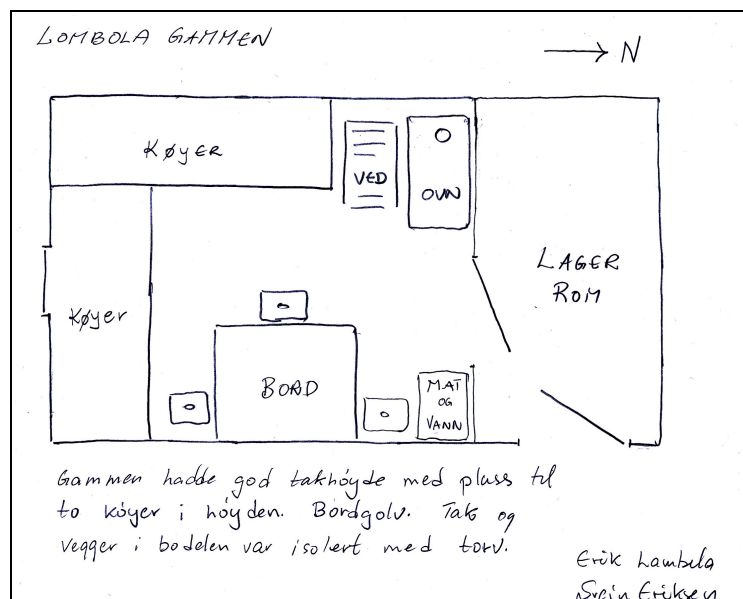

Sigmund Johansen og Torleif Eriksen ved Lombolagammen 1964. Døra mellom dem er inngang til lagerrommet, herfra var det dør til venstre til bodelen.

Ca 460 moh.

Gammen ble bygd av Isak og Rasmus Eriksen, trolig i 1924, på festet tomt.

Gammen ble siste gang restaurert i september 1966 av Hilmar Eriksen, Aksel Eriksen, Torleif Eriksen og Erik Lambela. Senere er gammen erstattet av jakthytte i reisverk.

Gammetuft 31: Stor jaktgamme

Stor jaktgamme benyttet av Johan O. Johansen, Reidar og Sigurd Hansen fra Elsnes. Gammen brant ned på 1960 tallet. Innredet med ovn, 2 køyer og brisk. Trelasten som ble benyttet var gjenbrukt kassert forskaling etter veg(bru)bygging.

Like nord for Rovvejohka på kote 300 m over havet.

Gammetuft 34: Nyoppbygd gamle ved Stolpemyra

Ved Stolpemyra. Bygd opp igjen for noen år siden. Noe av stengene i gammen er fra den gammen som stod her tidligere.

Ca 210 moh.

Gammetuft 38: Vegvesengamme i Halsebakkan

Vegvesengamme på 4 x 5 m benyttet under bygging av veien.
Like vest for gammelveien oppe i Halsebakkan. 310 meter over havet.

Gammetuft 40: Halkon-liskongammen

Bildet: Oddlaug Eriksen undersøker tuften med metalldetektor. Det er metallskrap fra nyere tid i overflata.

Halkon-liskongammen (Skived-Isaks gamme).

Gammetuft i Gustavslåtten mellom Skibotnelva og skogsbilvegen.

Brukt i forbindelse med skogsdrift.

Gammetuft 41: gammetuft i Halsebakkan

Noe usikker på om dette er gammen Hilmar Sommerseth nevner i sine memoarer.
Like øst for gammelveien gjennom Halsebakkan. 260 meter over havet.

Gammetuft 43: Gammetuft etter utslått og jakt

Tufte i forgrunnen, dagens hytte bak.

Håkon Henriksen. Utslått og jakt. Ble brent. Nytt husvær bygd opp etter krigen noen få meter lenger nord.

360 meter over havet.

Gammetuft 44: Myrbakkengammen

Myrbakkengammen. Nord-øst for Njålvigammen. Benyttet under utslått. 420 meter over havet

Gammetuft 45: Gammetuft ved Rieppiveien

Øst for der Buvssasjohka kommer ned i dalen. Bare ca 100 meter øst for veien til Riepi.
Ca 300 meter over havet.

Gammetuft 46: Mulig forsvarsgamme

Like nord for Slemelva, vest for gammelveien. Svært stor gamme. Bygd av forsvarer?
Vegvesenet? 260 meter over havet.
4 x 8 meter, mulig 2 eller 3 rom.

Gammetuft 49: Utslåttgamme ved Kavelelva

Gamme benyttet under utslått ved Kavelelva. Karhurutto (Bjørnskogen). Brent av Tyskerne i 1944. Rester av ovn, tynnebann og slåtterredskap like ved gammen som var ca 3 x 3 meter.

Ca 390 meter over havet.

Gammetuft 52: Gammetuft på Stolpefjellmyra

Stålpefjellmyra. Lars Johansen

Ca 220 moh.

Gammetuft 53: Bjedigammen

Ikke gjenfunnet enda.

Mot Reindalen. Skogbandet. Brukt av reindriftsame som hadde rein på sommerbeite i dette området.

Samen het Pieti Juuso og var fra Mukkavuoma (opplyst av informant nr.13). Omtrent midtveis mellom Porigropa og Reindalselva bygde han et reingjerde av stein, som er godt synlig enda. Han kan ha bodd i nærheten av gjerdet, eller han kan ha hatt boplass ved Gamskogelva eller i Kotalad'na, som er rett ned fra gjerdet.

Bildet: Michael Fagerli og Stian Eriksen ved nord-muren i Pieti-gjerdet år 2000.

Gammetuft 54: Utslåttgammer

Bildet: Oddlaug Eriksen markerer tuften. Det er utslag på metall, trolig bygningsrester.

Informant nr. 10 opplyser: Plassen hadde to bygninger som ble brukt i forbindelse med utslått. Hovedbygget har stått like ved Skibotnelva og bare noen få meter fra tuft nr. 40.

Skogslåttan ble brukt av Jakob Seppola og det var kanskje han som hadde satt opp husene. Hovedbygget (tuft 40) ble trolig revet og flyttet til Skibotn på 1920-tallet. Det andre bygget var mindre og hadde bare ett rom. Det sto på samme sted, men litt lengre fra elva. Det ble fjernet av tyskerne under krigen.

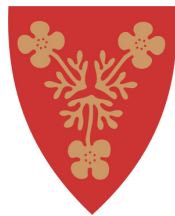
Det kunne høstes 3 kufôr på denne slåttan.

Sluttord

Etter hvert håper jeg at vi skal få tid og hjelp til å finne de gammetuftene vi har hørt om gjennom dette arbeidet.

Det gjenstår fortsatt mye arbeid før dette produkt er ferdig.

Storfjord kommune
2011